

ОЦІНЮВАННЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTI РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Протягом історичного періоду функціонування національна економіка України, як невід'ємна частина та рівноправний учасник світового процесу соціально-економічного розвитку, зіткнулася з різного роду викликами, що стали перевіркою її основних параметрів порядку на стійкість, збалансованість, життєздатність. Експерти Світового банку, Міжнародного валютного фонду та інших світових організацій підкреслюють безпрецедентність глибини та гостроти останньої кризи, викликаній пандемією COVID-19. За характеристиками механізму дії, масштабами охоплення, тривалості протікання, ступенем невизначеності її порівнюють зі світовими війнами, макроекономічною втратою керованості в періоди гіперінфляції [1].

За даними Держкомстату траєкторія руху національної економіки на поточний момент 2020 року потрапила в зону одних із найгірших соціально-економічних результатів свого історичного існування за рівнем падіння ВВП – -11,4% у II кварталі 2020 року; за рівнем боргового навантаження та фінансової залежності від коштовної зовнішньої фінансової підтримки в еквіваленті 8% від ВВП з яких 60% – зовнішні джерела запозичень; за темпами негативної динаміки експорту-імпорту країни (92,6 та 85,3% відповідно від аналогічного періоду 2019 року); за рівнем вантажообігу та пасажирообігу (82,9 та 45,3% відповідно до відповідного періоду минулого року); за рівнем безробіття та обсягу реального наявного доходу населення країни (+9% та -7,3% відповідно до аналогічного періоду 2019 року). Наведена статистика втілює наявний стан основних макроекономічних процесів, які відповідають за благополуччя держави та її громадян.

У цих умовах розробка заходів державного антикризового регулювання та відновлення закономірно повинна спиратися на адекватні та достовірні результати оцінювання стану та перспектив розвитку національної економіки в цілому та її головних системоутворювальних елементів.

Аналіз останніх досліджень у публікацій. У міжнародній науковій практиці одним із фундаментальних документів щодо системних аспектів розвитку, безпосередньо пов'язаних із збалансованістю, досі залишається Концепція сталого розвитку, прийнята світовою спільнотою у 1980-х роках. Після робіт американських науковців Д. Х. Медоуз та Д. Л. Медоуз про межі зростання світове наукове

співтовариство вперше окрім економічної компоненти наголосило на важливості дотримання балансу між економічним зростанням, соціальною відповідальністю й екологічною безпекою.

Сформульовані та затверджені ООН 17 цілей стійкого (сталого, збалансованого) розвитку стали джерелом та науковим натхненням довгої низки робіт зарубіжних та вітчизняних вчених. Так, з 2012 року наймасштабніша за охоптом Міжнародна наукова програма «Майбутнє Землі» (FUTURE EARTH), була створена для координації міжнародних досліджень зі стійкого розвитку навколишнього середовища, економіки та суспільства. На її платформі щорічно публікується топ 30 наукових робіт, пов'язаних з глобальними та національними питаннями сталого розвитку.

Серед вітчизняних вчених найбільш вагомим внеском у здійснення досліджень з питань сталого та збалансованого розвитку прийнято вважати праці О. І. Амоші, О. С. Вишневського, В. М. Гейця, А. С. Гальчинського, М. О. Кизима, В. І. Ляшенка та ін. [2-4]. Теоретичними та практичними аспектами випереджального, соціально-економічного, інклюзивного, проривного, збалансованого розвитку та його безпеки займалися Л. Г. Мельник, О. Ю. Попова, Ю. М. Харазішвілі, В. М. Хобта, К. Ю. Ягельска [5-6].

Фундаментальні дослідження в сфері вимірювання економічного розвитку, а саме величезний аналітичний та прогностичний потенціал методу «Витрати-випуск», за розвиток якого В. В. Леонтьєв став лауреатом Нобелівської премії, плідно використовується сучасними науковцями при оцінюванні збалансованості устрою національного господарства, міжгалузевих співвідношень у вигляді коефіцієнтів витрат, при прогнозуванні обсягів валового випуску в масштабах великих економічних систем: національного господарства, регіону, виду економічної діяльності, необхідних для задоволення кінцевого попиту (валове накопичення, поточне споживання, державні закупівлі).

Стрімко поширюється сфера застосування прикладних інструментів нелінійної динаміки (сформована відносно нова гілка економічної теорії – еволюційна економіка) виявлення довгострокових тенденцій розвитку на основі динамічного підходу методами фазового, квазіциклічного, фрактального, гармонійного та спектрального аналізів. На цьому сконцентровано наукова думка вчених Ф. Б. Боташевої,

Л. Н. Сергєєвої, А. М. Винтизенка, В. С. Яковенка та ін. На законодавчому та концептуальному рівні програм національного розвитку помітними працями останніх років стали Доктрина збалансованого розвитку: Україна 2030, Стратегія впровадження моделі збалансованого розвитку України до 2030, Національна стратегія розвитку тощо.

Отже, зарубіжна та вітчизняна наукова спільнота активно приділяє увагу таким підходам, методам та інструментам оцінки, які б дозволяли отримувати, з одного боку, адекватні результати в умовах сучасної турбулентності, а з іншого – оцінювали релевантні цим умовам характеристики такого складного об'єкту оцінювання як розвиток національного господарства.

Мета і завдання дослідження. В підтримку актуальних тенденцій та напрямків сучасних досліджень метою роботи постає розвиток та вдосконалення науково-методичних положень з оцінювання збалансованості розвитку національної економіки в термінах структурно-динамічного підходу на основі використання принципів та інструментів «моделі стійкого зростання», «концепції оцінки «якості зростання» [7-12].

Представлення в якості об'єкту оцінки національну економіку, з одного боку, як складну динамічну систему, що змінює власні початкові параметри у часі, формує певні види руху, функціонує й розвивається в певних режимах, та має усталену структуру, внутрішні і зовнішні зв'язки – з іншого; оцінювання збалансованості розвитку складових частин національного господарства; за результатами оцінки формування стратегічних орієнтирів виходу на збалансовану траєкторію розвитку виступають завданнями даного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запорукою розвиненості національної економіки класична економічна думка протягом власної еволюції незмінно називає основи господарської збалансованості та рівноваги. Як конституційно, економічно та організаційно єдина система взаємопов'язаних галузей і сфер діяльності людей, що характеризується відповідною пропорційністю та взаємозумовленим розміщенням на обмеженій державними кордонами території [3], національна економіка представляє собою складний об'єкт оцінювання, який має власну специфічну структуру та динаміку змін.

Слід зауважити, що ці дві компоненти органічно характеризують та дають змогу оцінити розвиток системи, проявляючись у вигляді пропорцій та траєкторій руху. Так, загальновідомо, що структура динамічна за власною природою, її еволюція в часі й просторі відбиває процес розвитку систем. Багато вчених відмічають у власних дослідженнях значний потенціал результатів оцінювання розвитку, досліджуючи такі його якісні характеристики як пропорційність, стійкість, динамізм, органічність.

На основі структурного і динамічного підходів у процесі оцінювання збалансованості розвитку національна економіка розглядається як складна динамічна система, що функціонує на таких рівнях підпорядкування як: мікрорівень (підприємства, фірми, заклади), де створюються основні результати господарської діяльності країни, мезорівень (галузі, промислові групи, види економічної діяльності), де важливу роль з точки зору забезпечення збалансованості розвитку відіграють процеси взаємоузгодженості та пропорційності, макрорівень (національна економіка як цілісний об'єкт управління та одночасно, самостійний учасник світового розвитку). Нано- та мегарівні залишаються поза межами даного дослідження.

Слід зауважити, що фундаментом національної економіки є історично створений національний комплекс галузей та видів економічної діяльності, що відповідає за її багатоукладність та рівень розвитку й робить унікальною, формує відповідні зовнішні та внутрішні соціально-економічні відносини, створює добробут нації. Для структурування та агрегування секторів національної економіки використано Міжнародну стандартну галузеву класифікацією (ISIC). Майже 30-річний історичний період функціонування та розвитку економіки України дає змогу оцінити якість розвитку в динаміці.

Систематизація економіко-математичних методів у рамках структурного та динамічного підходів дозволила досліджувати збалансованість розвитку національної економіки на різних рівнях функціонування за обраний історичний період часу. Критерієм відбору методів оцінювання стали їх статистична забезпеченість, конкретність отриманих результатів у зв'язку з подальшими стратегічними й тактичними діями. Отже, оцінювання збалансованості розвитку економічної системи національного господарства виконано шляхом динамічного аналізу якості зростання – зростання, «що створює вартість, нову цінність».

У результаті застосування обраного методу оцінювання встановлені найбільш ефективні економічні системи за критерієм збалансованості: тобто такі системи, які протягом історичного періоду показували стійкі, органічні, узгоджені, темпи зростання масштабів власної діяльності та є потенційними для спрямування у них інвестиційних ресурсів, грошових потоків державної підтримки, включення їх у різні важливі програми стратегічних напрямків розвитку національної економіки. Логіку та загальний зміст показників оцінювання збалансованості розвитку національної економічної системи подано схематично на рис. 1.

Ураховуючи інформаційні обмеження даного дослідження проілюструємо основні етапи та результати оцінки збалансованості розвитку національної економіки. Згідно з метою оцінювання та специфікою об'єкту оцінки фактично проведено

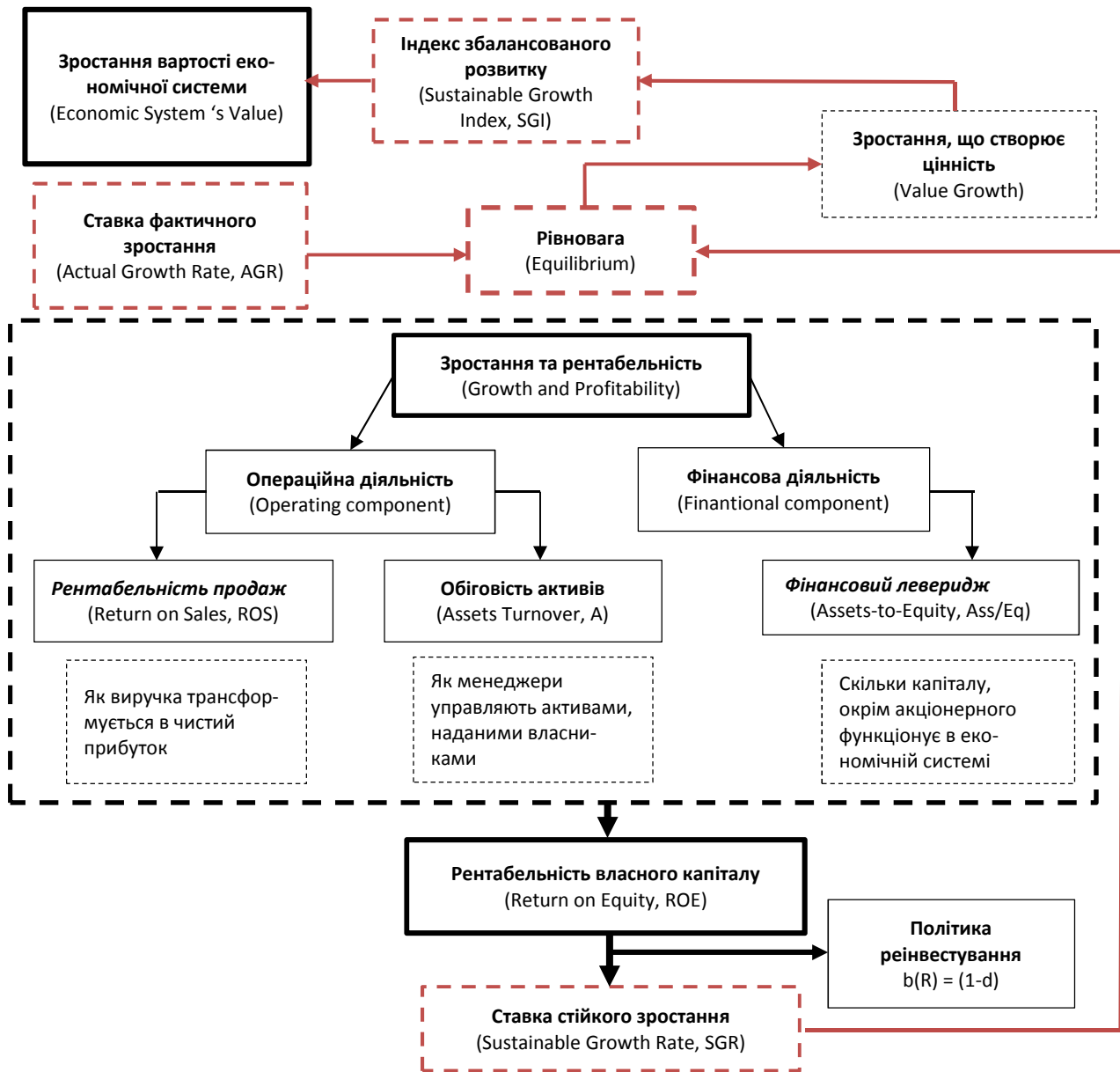

Рис. 1. Формування показників оцінювання збалансованості розвитку національної економічної системи

статистичне обстеження та сформована база даних за 12 років за шістьма секторами національної економіки за базовими показниками – складовими процедури оцінювання.

Слід зауважити що за 2019-2020 роки на момент проведення дослідження в повному обсязі відсутня річна офіційна статистика, тому проведено додатковий аналіз прогностичних даних вітчизняних та міжнародних експертів, офіційних установ та встановлені тенденції у вигляді прогностичних темпових ланцюгових показників зростання-падіння. Вкладка з обстеження наведена у табл. 1.

Згідно з [7-8] та формулою 1 сформовані і подані у табл. 2 балансові рівняння, що є математичним образом множини збалансованих темпів зростання секторів національної економіки, агрегованих за Міжнародною класифікацією ISIC.

$$BG = R \times FinLev \times ROA, \quad (1)$$

де *BG*, *Balanced Growth* – збалансовані темпи зростання сектору національної економіки, %;

R, *Retained Ratio* – коефіцієнт капіталізації, що показує частку капіталу, реінвестованого в розвиток;

FinLev, *Financial Leverage* – фінансовий важіль, що показує рівень позичкового капіталу, що функціонує в секторі національної економіки;

ROA, *Returned on Assets* – рентабельність сукупних активів, %.

Слід підкреслити, що параметри рівняння *R* й *FinLev* є істотними для оцінювання рівнів збалансованого зростання. Їх значення повинні бути статистично обґрунтовані. В роботі вони експериментально встановлені, спираючись на галузеві тенденції та міжнародний досвід.

Таблиця 1

Прогнозні тенденції розвитку національної економіки, систематизовано автором

Вид економічної діяльності	Код за КВЕД-2010	Загальні тенденції розвитку національної економіки	
		2019 (за даними IV кв 2019)	2020 (за даними II кв. 2020)
Сільське, лісове та рибне господарство	A	-6,5	-29,1
Промисловість	B+C+D+E	-4	-9,8
Будівництво	F	24,2	-6,2
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	5,1	-5,6
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	4,3	-26,9
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	7,9	-58,1
Інформація та телекомунікації	J	8,9	-4,2
Фінансова та страхова діяльність	K	-9,7	-14,3
Операції з нерухомим майном	L	8,9	-5,9
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	7,9	-21,1
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	8,5	-22,6
Освіта	P	-1,2	-2,8
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	0,3	-2,3
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	4,3	-17,4
Надання інших видів послуг	S	7,9	-17,4

Таблиця 2

Емпіричні балансові рівняння збалансованих темпів зростання національної економіки протягом 2008-2020 років за видами економічної діяльності

Види економічної діяльності	Балансові рівняння
Сільське господарство (ISIC A-B)	$BG = 2,9 \times ROA$
Промисловість, енергетика, водопостачання, поводження з відходами (ISIC C-E)	$BG = 3,0 \times ROA$
Будівництво (ISIC F)	$BG = 14,1 \times ROA$
Торгівля (ISIC G-H)	$BG = 4,0 \times ROA$
Транспорт, інформація та зв'язок (ISIC I)	$BG = 2,3 \times ROA$
Інші види економічної діяльності (ISIC J-P)	$BG = 2,9 \times ROA$

У традиціях динамічного підходу побудовані фазові портрети траєкторій розгортання розвитку шести секторів національної економіки, які опису-

ють її поведінку, стан та рівень збалансованості протягом обраного історичного періоду (рис. 2 А-І).

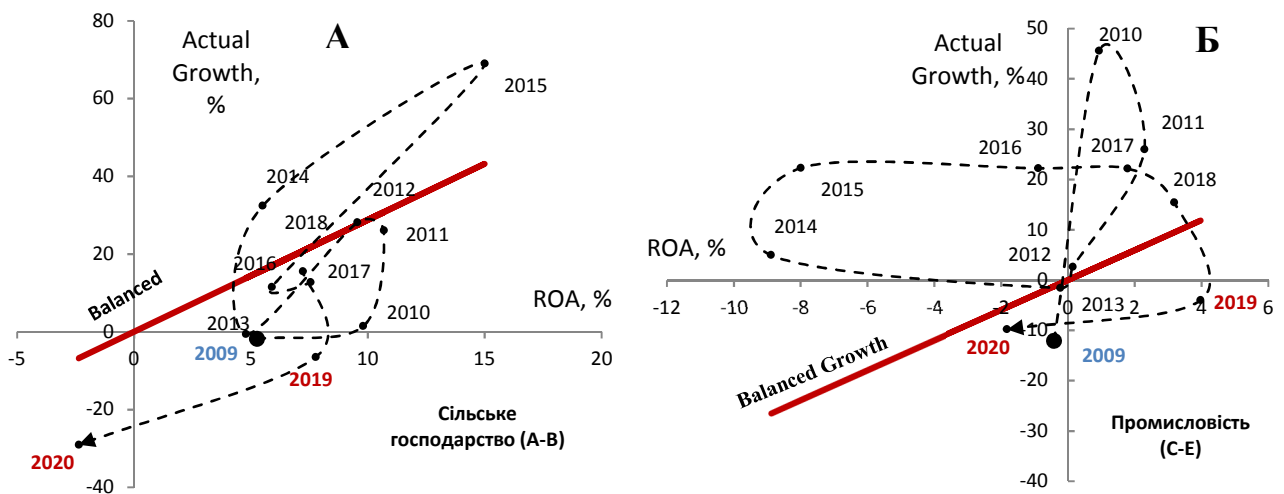

Рис. 2 (А, Б). Траєкторії розвитку сільського господарства й промисловості України протягом 2009-2020 років (авторська розробка)

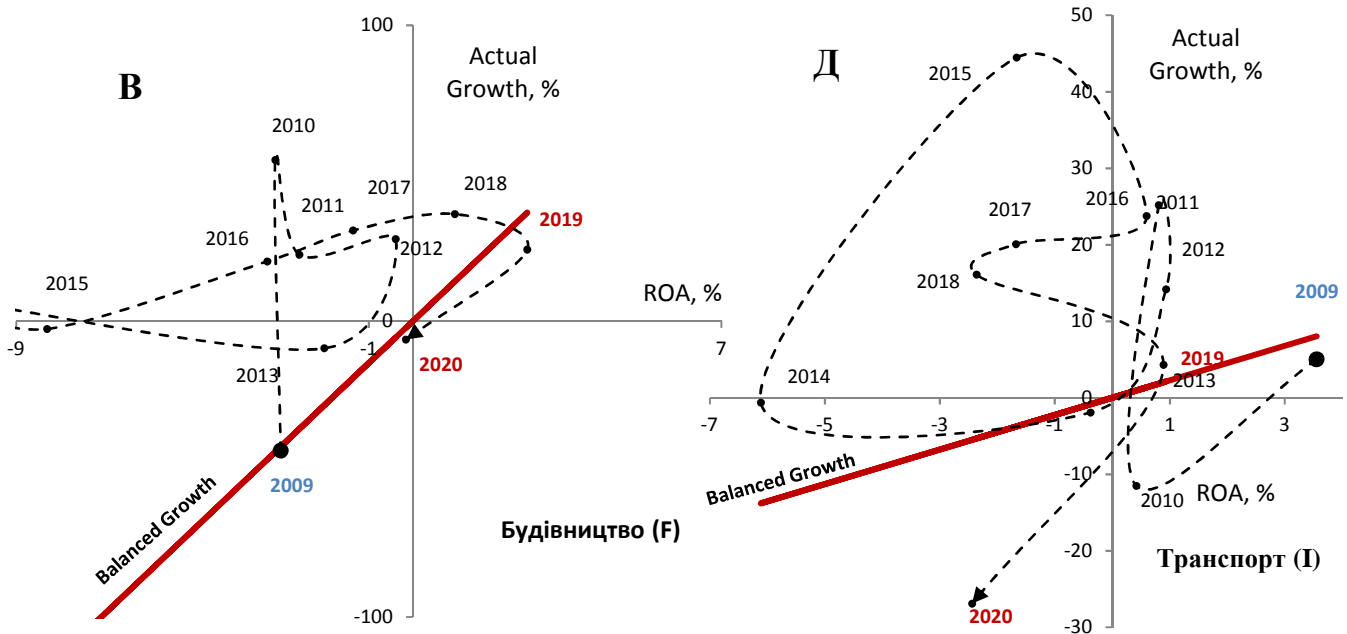

Рис. 2 (В, Д). Траєкторії розвитку будівництва й транспорту України протягом 2009-2020 років (авторська розробка)

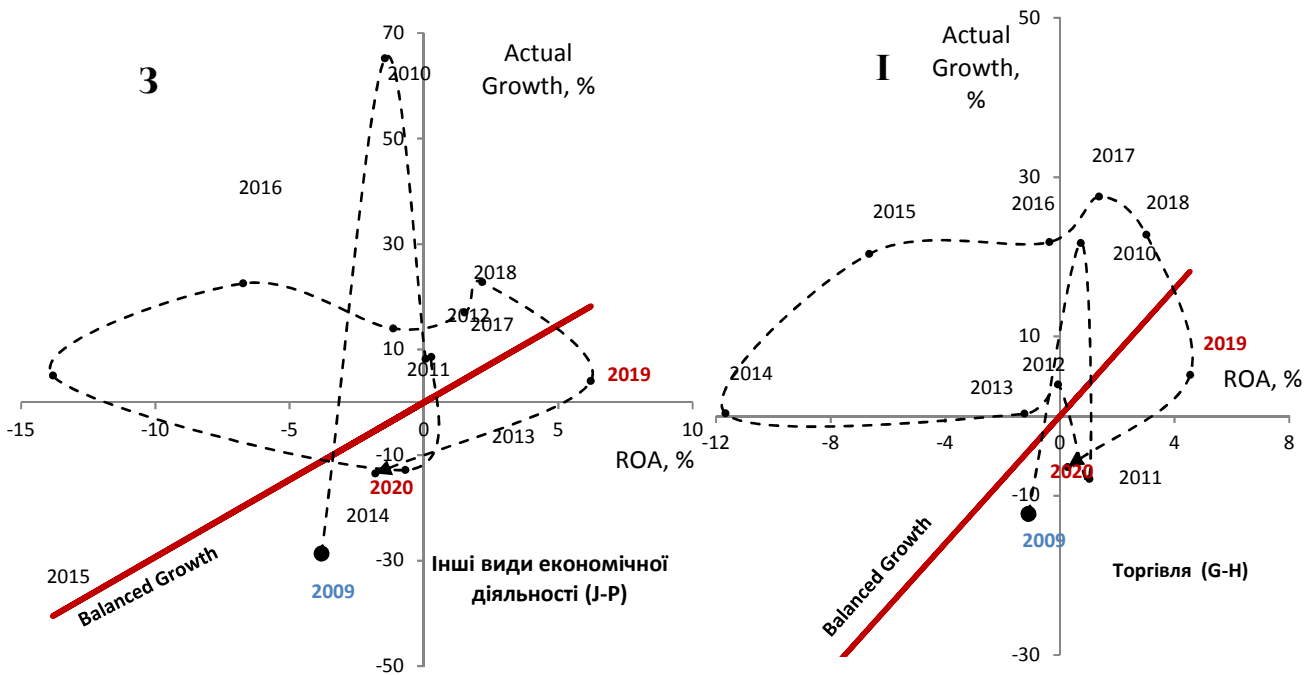

Рис. 2 (З, І). Траєкторії розвитку торгівлі й інших ВЕД України протягом 2009-2020 років (авторська розробка)

Графоаналітичний аналіз розвитку національної економіки та її секторів здійснено за формою траєкторії руху (розкиданість точок у фазовому просторі) свідчить про стійкість розвитку. Визначимо, в якому з чотирьох квадрантів довше за все знаходиться економічна система (див. рис. 2), як фактична динаміка зростання економічної системи наближається, корелює з динамікою збалансованого зростання.

Для можливості інтерпретації отриманих аналітичних та графічних результатів оцінки збалансованості розвитку національної економіки України скористаємося графічним ключем поданим на рис. 3.

З метою більш повного аналітичного охопту отриманих графічних результатів оцінювання з урахуванням граничних вимог до обсягів наукового дослідження висновки за кожним сектором національної економіки подано у табл. 3.

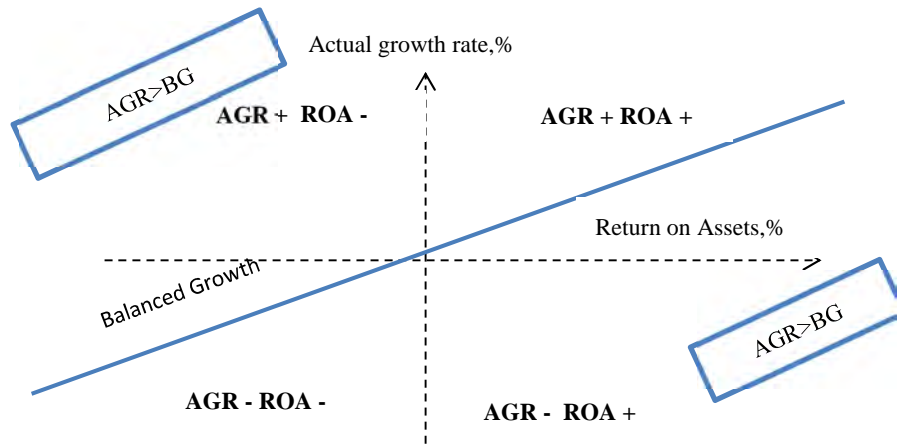

Рис. 3. Графічний ключ для інтерпретації результатів оцінки збалансованості розвитку національної економічної системи (удосконалено автором)

Таблиця 3

Результати аналітичного оцінювання збалансованості розвитку національної економіки України за 2008-2020 роки (авторське опрацювання)

ВЕД за ISIC/ Критерії та параметри оцінювання	1. Форма траєкторії, розкиданість точок траєкторії, наявність стійких структур розвитку економічного сектора	2. До якого з чотирьох квадрантів розвитку найбільш за все тяжіє економічний сектор	3. Ступінь узгодженості фактичної та збалансованої динаміки розвитку економічного сектора
1	2	3	4
Сільське господарство (ISIC A-B)	Спіралеподібна форма руху траєкторії з трьома витками 2009-2013, 2013-2016, 2016-2018. Розкиданість точок обмежена одним (першим) квадрантом розвитку. Присутні зворотні точки, коли траєкторія різко міняє напрямок руху на протилежний: 2013, 2016, 2018. В наявності три квазіциклічні (кругові) конструкції	Дев'ять з 12 років економіка сектору знаходилася в позитивному квадранті розвитку, де поєднуються позитивні темпи фактичного зростання сектору з ефективністю функціонування капіталу. 2009, 2019 роки (10-річне велике коло розвитку) знаходиться у другому квадранті з від'ємними темпами зростання, але з рентабельністю сукупних активів, що функціонують в секторі. 2020 рік – третій квадрант, коли показники приймають від'ємні значення	2011-2012 роки траєкторія руху органічно належала балансовому рівнянню. 2014-2015 роки фактичні темпи перевищують збалансовані, що свідчить про недостатність та втрату якості зростання. 2016, 2017, 2018 – органічно наближуються до збалансованих. Інші роки сектор функціонує з темпами зростання, які нижчі за потенційно можливі при даному рівні розвиненості
Промисловість, енергетика, водопостачання, поводження з відходами (ISIC C-E)	Спіралеподібна форма руху траєкторії розвитку з двома витками: малим 5-річним – 2009-2013; великим – 8-річним – 2013-2020. Розкиданість точок висока, траєкторія розвитку присутня у всіх 4-х квадрантах. При цьому явно виділяються дві поворотні точки – 2010 та 2017 роки. Помітні два квазіцикли	Більш ніж 50% часу траєкторія рухається у негативних квадрантах розвитку з від'ємними значеннями темпів зростання сектору та рентабельності сукупного капіталу, який в ньому функціонує	Фактичні темпи зростання переважно перевищують збалансовані, що свідчить про зростання, яке не створює нову якість, не сприяє розвитку економіки сектору
Будівництво (ISIC F)	Колоподібна форма руху – граничний цикл, розтягнутий на два квадранти. Розкиданість точок середня, зміни напрямків руху відмічено у 2010, 2014, 2019 роках	Траєкторія розвитку сектору тяжіє до другого квадранту, який характеризується низькою ефективністю використання капіталу та низькою віддачею	Фактичні темпи зростання переважно знаходяться над основним балансовим рівнянням, що свідчить про зростання, яке не створює нову якість, не сприяє розвитку економіки сектору

Закінчення табл. 3

1	2	3	4
Торгівля (ISIC G-H)	Колоподібна форма руху – граничний цикл, тривалістю 10 років, протягом якого економіка сектору прямує у квадрант (третій), з якого «починався» її рух. Розкиданість точок середня, поворотні точки відмічено у 2010-2011, 2014, 2019 роках	Енергія траєкторії руху сектору пропорційно розподіляється поміж першим (2010, 2017-2019 роки) та другим квадрантом, розвитку (2012-2016 роки)	Специфічною рисою є те, що траєкторія розвитку сектору характеризується переважно позитивними значеннями рентабельності сукупних активів та поряд з цим підвищеними темпами зростання масштабів діяльності, які перевищують збалансовані
Транспорт, інформація та зв'язок (ISIC I)	Хаотична динаміка сприяє високій розкиданості точок зі швидкою зміною напрямку руху траєкторії розвитку економіки сектору. Поворотні точки формуються майже щорічно, зумовлюючи нестійкий характер розвитку	Траєкторія розвитку нестійка, відсутнє тяжіння до одного квадранту розвитку	Дисбаланс проявляється в розташуванні фактичних темпів зростання економіки сектору відносно лінії збалансованого зростання: 8 з 12 років фактичні темпи більше збалансованих.
Інші види економічної діяльності (ISIC J-P)	Квазіциклічний характер руху: з двома колами: великим – зовнішнім (2013-2020) та внутрішнім малим (2009-2012)	Траєкторія розвитку є майже замкненою періоду, присутня рівномірно у трьох квадрантах розвитку, починаючись та закінчуючись у негативному квадранті, який характеризується спадом масштабів та збитковістю функціонуючого у секторі капіталу	Відносно балансового рівняння траєкторія розвитку 8 років перебувала у зоні підвищених темпів зростання, 4 роки – понижених темпів

Узагальнюючи результати графоаналітичної оцінки збалансованості розвитку національної економіки в розрізі агрегованих секторів господарювання слід відмітити наступне. Траєкторії руху останніх схожі за спіралеподібною формою, квазіциклічним характером, розкиданістю точок, наявністю поворотних точок руху, неодноразовим перетинанням лінії збалансованого якісного зростання.

За результатами аналізу слід виділити найбільш стійкі та збалансовані види економічної діяльності, які найбільш вдало виходили з кризових ситуацій, показували упорядковану динаміку розвитку. Серед найбільш гармонічних виділені сільське господарство й промисловість (див. рис. 2 А-Б). Серед найбільш незбалансованих та з елементами хаотичності в розгортанні розвитку – транспорт, інформацію та зв'язок (див. рис. 2 Д).

Підсумковим етапом оцінювання збалансованості розвитку виступає побудова матриці оцінки якості зростання національної економіки та її секторів – інструменту, вже тривалий час поширеному на Заході [7-10, 12] та починаючому розповсюджуватися на вітчизняному науковому просторі [11].

Ураховуючи специфіку об'єкту оцінки, складність отримання достовірних статистичних даних, їх неоднорідність, нестационарність та нетривалість, модифіковано формулу розрахунку індексу збалансованого зростання (формула 2), виконане відповідне оцінювання якості зростання шести секторів національної економіки за 12-річний період, який характеризувався руйнівними наслідками світової

фінансової кризи 2008-2009 років, періодом поживлення національної економіки до 2013 року, тяжким періодом загострення внутрішнього конфлікту на сході країни з відчуженням частини промислового та людського капіталу, порушенням історично усталених соціально-економічних зв'язків з 2014 року, важкими ретроградними соціально-економічними наслідками та прогнозованими «негарздами» у зв'язку зі світовою пандемією Covid-19.

$$SGI = (1 + \overline{AGR}) \times \frac{l}{k} \times \sum_{i=1}^k \max[0, (SGR_i - -SGR_{i-1})], \quad (2)$$

де $(1 + \overline{AGR})$ – середній темп зростання продаж;

l – кількість років спостережень, протягом яких динаміка рентабельності зростає, або залишається без змін;

k – загальна кількість років спостережень.

Отримані результати оцінювання якості зростання національної економіки графічно подані на рис. 4. Відмітимо, що під якістю зростання розуміється здатність зростання доходів від діяльності трансформуватися у економічну цінність, так звану value-build growth, якщо дослівно – зростання, що створює (формує) вартість (цінність) [12]. Також відмітимо, що агрегований сектор національної економіки Торгівля (ISIC G-H) потребує побудови окремої матриці оцінки через неоднорідність оціночних результатів ($SGI_{top}=5,85$ при середньому за вибіркою 1,29), які, в свою чергу, зумовлені причинами як об'єктивного (економічний та історичний

підтекст періоду 2016-2017 років, який потрібно додатково проаналізувати), так суб'єктивного характеру (специфічність формування складових частин

показника збалансованого індексу зростання безпосередньо для цього сектору).

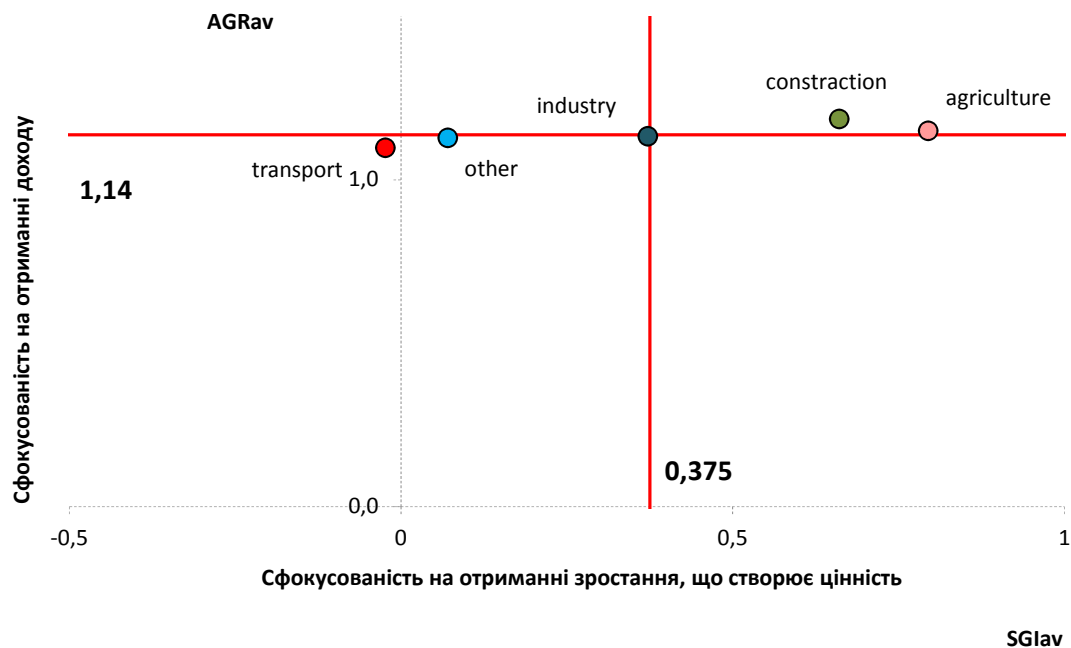

Рис. 4. Матриця «якості зростання» секторів національної економіки за період 2008-2020 років (авторське подання)

Отже, графічно отримано наступний розподіл секторів народного господарства за якісним зростанням, що у довгостроковій перспективі приводить до збалансованості розвитку. До секторів, які якісно розвивалися протягом останніх 12-ти років, віднесено Сільське господарство (agriculture), Будівництво (construction) та близькою до квадранту є національна промисловість (industry) – так звані “Value Growers”. Інші види економічної діяльності (others) віднесено до наздоганяючих “Under-Performers” з темпами зростання доходу та вартості нижчих за середньогалузеві. Транспорт (transport) знаходиться у квадранті наздоганяючих, однак у зоні з низькими темпами зростання доходів сектору та від’ємним значенням індексу збалансованого зростання.

Висновки. Оцінювання збалансованості розвитку економічної системи національної економіки має важливе значення для визначення якісних структурних та динамічних характеристик процесу, для поглиблення розуміння механізму розвитку, а значить – для можливості результативного управління ним з боку держави в умовах системної кризи, зовнішніх й внутрішніх шоків. Використаний структурно-динамічний підхід до оцінки збалансованості дозволив змодельовати процес протікання розвитку національної економіки як динамічної системи протягом останніх 12-ти років, описати режими, в яких функціонувала національна економічна система України та її сектори, за допомогою графоаналітичного

методу аналізу побудованих траєкторій руху визначити характер її поведінки (стійкість-нестійкість перебування в певному стані, регулярність-нерегулярність характеру руху).

У процесі оцінювання збалансованості розвитку національної економіки виявлені такі переваги, як: можливість проведення міжнародних порівнянь результатів оцінки; можливість одночасного оцінювання збалансованості розвитку на макrorівні й створення рекомендацій з підвищення якості розвитку для мікрорівня, спускаючись безпосередньо до полюсів виникнення дисбалансів; репрезентативність та аналітичний потенціал отриманих викладок.

Аналітичні результати оцінювання в світлі прогнозних тенденцій, які враховує рекомендовані науково-методичні положення з оцінки, можуть бути покладені в основу формування стратегій розвитку, політики регулювання й програм забезпечення збалансованості розвитку, встановлення якості зростання національних економічних систем на державному, галузевому, регіональному та макrorівнях функціонування національної економіки України.

Література

1. Loayza N., Apurva S., Shaharuddin N., Wuester L. Recovery from the Pandemic Crisis: Balancing Short-Term and Long-Term Concerns / Research and Policy Brief. World Bank, Washington, DC. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/34462/>.
2. Амоша О. І., Новікова О. Ф. та ін. Сталій розвиток

промислового регіону: соціальні аспекти: монографія / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2012. 534 с. 3. **Ляшенко В. І., Вишневський О. С.** Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 252 с. URL: https://ie.org.ua/wpcontent/uploads/monografiyi/2017/Lyashenko_Vishnevsky_2018.pdf. 4. **Лібанова Е. М., Кизим М. О. та ін.** Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. 776 с. 5. **Мельник Л. Г.** Фундаментальные основы развития. Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. 290 с. 6. **Бугайко Д. О., Харазішвілі Ю. М.** Теоретичні засади стратегічного управління безпекою авіаційної галузі у контексті забезпечення сталого розвитку національної економіки. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1 (38). С. 166-175. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).166-175](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).166-175). 7. **Higgins R.** How Much Growth Can a Firm Afford. *Financial Management*. 1977. Vol. 6, No. 3. P. 7-16. URL: <https://www.jstor.org/stable/3665251>. doi: <https://doi.org/10.2307/3665251>. 8. **Palepu Krishna G., Paul M. Healy, and Victor L. Bernard.** Business Analysis and Valuation Using Financial Statements: Text and Cases. 3rd ed. Mason, OH: Thomson South-Western, 2003. P. 956. 9. **Walsh Ciaran.** Key Management Ratios. London: Prentice Hall, 2003. 374 p. 10. **Ван Хорн Дж. К., Вахович Дж. м.л.** Основы финансового менеджмента: пер. с англ. 12-е изд. Москва: Вильямс, 2008. 1232 с. (С. 1226). 11. **Ивашковская И. В., Вологовская О. А.** Устойчивость роста компаний с развивающихся рынков капитала. *Корпоративные финансы*. 2012. № 4(24). С. 5 – 9. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ustoychivost-rosta-kompaniy-s-razvivayuschisya-rynkov-kapitala-empiricheskiy-analiz/viewer>. 12. **Dean Hillier, Tim MacDonald, Tim MacDonald.** Value-building growth: Canadian challenge. *Ivey Business Journal: improving practice of management*. 2001. №11-12. URL: <https://iveybusinessjournal.com/publication/value-building-growth-a-canadian-challenge/>.

References

- Loayza N., Apurva S., Shaharuddin N., Wuester L. Recovery from the Pandemic Crisis: Balancing Short-Term and Long-Term Concerns / Research and Policy Brief. World Bank, Washington, DC. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/34462/>.
- Amosha O. I., Novikova O. F. et al. (2012). Stalyi rozvytok promyslovoho rehionu: sotsialni aspekty [Sustainable development of the industrial region: social aspects]. Donetsk, IIE of NAS of Ukraine [in Ukrainian].
- Liashenko V. I., Vyshnevskiy O. S. (2018). Tsyfrova modernizatsiia ekonomiky Ukrainy yak mozhlyvist proryvnoho rozvytku [Digital modernization of the economy of Ukraine as an opportunity for breakthrough development]. Kyiv, IIE of NAS of Ukraine. Retrieved from https://ie.org.ua/wpcontent/uploads/monografiyi/2017/Lyashenko_Vishnevsky_2018.pdf [in Ukrainian].
- Libanova E. M., Kyzym M. O. et al. (2014). Sotsialno-ekonomichniyi potentsial staloho rozvytku Ukrainy ta yii rehioniv [Socio-economic potential of sustainable development of Ukraine and its regions]. Kyiv, SI IEPR NAS of Ukraine [in Ukrainian].
- Melnik L. G. (2003). Fundamental foundations of development. Sumy, ITD "University Book" [in Russian].
- Bugayko D. O., Kharazishvili Y. M. (2020). Theoretical foundations of the aviation industry strategic safety management in the context of ensuring sustainable development of the national economy. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1 (38), pp. 166-175. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).166-175](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).166-175)
- Higgins R. (1977). How Much Growth Can a Firm Afford. *Financial Management*, Vol. 6, No. 3, pp. 7-16. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/3665251>. doi: <https://doi.org/10.2307/3665251>.
- Palepu Krishna G., Paul M. Healy, and Victor L. Bernard. (2003). Business Analysis and Valuation Using Financial Statements: Text and Cases. 3rd ed. Mason, OH: Thomson South-Western.
- Walsh Ciaran. (2003). Key Management Ratios. London: Prentice Hall. 374 p.
- Van Horn J.K., Vakhovich J. Jr. (2008). Fundamentals of Financial Management. Transl. from Engl. 12th ed. Moscow, Williams [in Russian].
- Ivashkovskaya I. V., Volotovskaya O. A. (2012). Growth stability of companies from emerging capital markets. *Corporate finance*, No. 4 (24), pp. 5 - 9. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/ustoychivost-rosta-kompaniy-s-razvivayuschisya-rynkov-kapitala-empiricheskiy-analiz/viewer> [in Russian].
- Dean Hillier, Tim MacDonald, Tim MacDonald. (2001). Value-building growth: Canadian challenge. *Ivey Business Journal: improving practice of management*, 11-12. Retrieved from <https://iveybusinessjournal.com/publication/value-building-growth-a-canadian-challenge/>.

Кладченко І. С. Оцінювання збалансованості розвитку національної економіки: структурно-динамічний аспект

Наукова стаття присвячена обґрунтуванню науково-методичних положень та розробленню практичних рекомендацій з оцінювання збалансованості розвитку національної економіки України з метою наукового пояснення реальної економічної динаміки та пошуку на цій основі інструментів та механізмів впливу на спрямування економічного розвитку в потрібному напрямку. Реалізований у роботі структурно-динамічний підхід до оцінювання збалансованості розвитку дав можливість нівелювати складність національної економічної системи як об'єкту оцінки шляхом побудови фазових портретів руху секторів національної економіки протягом 12-річного періоду в двовірному фазовому просторі, структурованому лініями збалансованого зростання.

Обґрунтована доцільність використання та імплементації «концепції збалансованого зростання» при оцінюванні збалансованості розвитку національної економіки. Запропоновано використання механізму та принципів концепції на макrorівні національних економічних систем. Сформована структурно-логічна система показників оцінки збалансованості розвитку та виконане емпіричне дослідження збалансованості розвитку національної економіки України за 2008-

2020 роки. Побудована матриця оцінки якості зростання для основних секторів національного господарства.

За результатами оцінювання сформовані висновки про забезпеченість, стійкість та виправданість темпів економічного зростання національної економіки, її структурних елементів. У розрізі параметрів оцінювання обрані сектори національного господарства з найбільш стійкою та регулярно поведінкою за показником збалансованого темпу зростання та індексу стійкого розвитку. Обґрунтовані загальні висновки про збалансованість та перспективи розвитку національної економіки.

Ключові слова: збалансованість розвитку, національна економічна система, оцінювання якості зростання, структурно-динамічний підхід, матриця оцінки якості зростання, траєкторії розгортання розвитку, сектори національної економіки.

Kladchenko I. Evaluation of National Economy's Development Balance: Structural and Dynamic Aspects

The work is devoted to the grounding of the scientific and methodological aspects and forming the practical recommendations for evaluation of national economy's development balance. Assessment's results are aimed at strict explanation of real economic dynamics to find relevant instruments and impact mechanisms to target national economic development to the mainstream. Structural and dynamic approach to the estimation gives an opportunity to neutralize the complexity of national economy as an object for the evaluation by means of building the phase portraits of national economic sectors' movements in two-dimensional phase space structured with the balanced lines. Practicability of the "balanced growth concept" implementation as a part of the national economy's balance development evaluating is scientifically proved.

Using of the concept's mechanisms and principles at the macro level of national economic systems' evolution is proposed. The structural and logical schema of balanced indicators is formed. Empirical research of Ukrainian national economy's balance development is done during 2008-2012' period. Matrix of growth quality assessment is built for the main sectors of national economy. The conclusions about security, sustainability and expediency of national economic growth rates, its structural components are made. The national economy's sectors characterized with the most sustainable and regular behavior according to assessment based on indicators of a Balanced Growth Rate and Sustainable Development Index are picked out. General results of balance and prospects of national economy's development are formed.

Keywords: development balance, national economy system, growth quality assessment, structural and dynamic approach, Matrix of growth quality evaluation, movement trajectories, sectors of the national economy.

Кладченко И. С. Оценивание сбалансированности развития национальной экономики: структурно-динамический аспект

Статья посвящена обоснованию научно-методических положений и формированию практических рекомендаций по оцениванию сбалансированности развития национальной экономики Украины с целью научного объяснения реальной экономической динамики и поиска на этой основе инструментов и механизмов направления экономического развития в необходимое русло. Реализованный в работе структурно-динамический аспект оценки сбалансированности развития дал возможность нивелировать сложность национальной экономики как объекта оценки путем построения фазовых портретов движения секторов национальной экономики на протяжении 12-летнего периода в двумерном фазовом пространстве, структурированном линиями сбалансированного роста.

Обоснована целесообразность имплементации «концепции сбалансированного роста» при оценивании сбалансированности развития национальной экономики. Предложено использование механизмов и принципов концепции на макроуровне развития национальных экономических систем. Сформирована структурно-логическая схема показателей оценки сбалансированности, проведено эмпирическое исследование сбалансированности развития национальной экономики Украины за период 2008-2020 годов. Построена матрица оценки качества роста для основных секторов национального хозяйства.

По результатам оценивания сформулированы выводы об обеспеченности, устойчивости и целесообразности темпов экономического роста национальной экономики, её структурных элементов. В разрезе параметров оценивания выбраны секторы национальной экономики с наиболее устойчивым и регулярным поведением на основе показателей сбалансированного темпа роста и индекса устойчивого развития. Обоснованы общие выводы о сбалансированности и перспективах развития национальной экономики.

Ключевые слова: сбалансированность развития, национальная экономическая система, оценивание качества роста, структурно-динамический подход, матрица оценки качества роста, траектории движения, секторы национальной экономики.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2020

Прийнято до друку 15.09.2020